

LIBRIS

We know
books

Dumitru Popescu

Cronos autodevorându-se

Vol. 5

Reducția celulară

Ediție ne varietur

Hoffman

„Frumoase perspective” ratate

Ultimul spectacol politic de anvergură al regimului Ceaușescu a fost congresul al XIV-lea. Cred că mulți din cei prezenți la reuniunea partidului de guvernământ – pregătită din vreme cu surle și trâmbițe ca „moment istoric de cotitură” și, în același timp, chermeză a elanului popular supraîncins de satisfacție și speranță – au suferit un șoc psihologic identic dezagregării atomului. Suportul moral al convingerilor noastre – unitatea între idee și acțiune ce mai subzista în cugete – s-a făcut una cu pământul. Așa și arătam: cu fețe pământii, negre, inerte. Ne era rușine să ne uităm unii în ochii celorlalți și să privim în noi înșine. Un virus pătrunsesese în spațiul înconjurător, descompunând și desfigurând mediul până la neidentificare. Pentru că, într-adevăr, nu mai recunoșteam nimic. Se mai întâmplase de-a lungul timpului ca ceva să sune strident, să nu placă ochiului, să strice armonia. Dar era vorba de excepții, și orchestra absorbea repede cacofonia, organismul anula anormalitatea corectând-o sau pur și simplu dizolvând-o. Acum organismul însuși se scâldea în diformitate, întreaga orchestră scârțâia îngrozitor, partitura în ansamblu sfida legile armoniei. Nu știu dacă ne-o

mărturiseam deschis, dar simțeam că în jurul nostru au ieșit la iveală sporii unei nebunii degradante, că realul cunoscut, pe care ne sprijinisem, se scufundă într-un abis halucinant, că suntem inundați de o substanță ce erodează imaginile până la os, transformând lumea în caricaturi. Ne-am îmbolnăvit de inimă rea, spiritele au intrat în convulsii, gata să vomite întregul univers constituit din idealuri și convingeri, din milioane de clipe trăite cu intensitate și speranță. Dintr-odată, sistemul ideologic și politic în care crezusem ni se înfățișa cu o mască pe care nu o cunoșteam; nu era doar obrăzar ocazional, aplicat într-un moment de neatenție generală, ci expresia unei mutații de care abia luam cunoștință în toată plenitudinea și expresivitatea ei demoralizantă. Ca și când, brusc, un fetus pe care îl creșteam se transforma într-o broască râioasă.

Cu câteva luni înainte, Ceaușescu alcătuiase un colectiv al Comitetului Politic Executiv însărcinat să elaboreze tezele congresului al XIV-lea. Oricât i-o fi displicut, s-a simțit dator să mă includă și pe mine în acest nucleu, a cărui componență nu mi-o mai amintesc integral. Tezele schițau liniile generale ale analizei politice a momentului, indicau direcțiile schimbărilor necesare, un ansamblu de măsuri pentru economie, organizarea socială, partid și suprastructură. Dar când a venit momentul să-și întocmească raportul, N.C. le-a dat deoparte și a dictat o poliloghie interminabilă de locuri comune, banalități sforăitoare și lozinci. Niciodată nu m-a plictisit, îngreșat și deprimat mai mult un document de partid ca această trăncăneală cu ifose. Fusese ridicată la pătrat mai vechea manie a lui N.C. de a încheia fiecare paragraf în tonalitate ridicată, rezolută, ca un fel de pecete a irefutabilului, în genul aceluia „Am zis” ce se pune în gura

căpeteniilor amerindiene prin cărțile de aventuri. Acum, însă, sentențioasa ștampilă se apăsă pe un șir de vorbe goale, iar scopul nu era să simuleze o concluzie inamovibilă, ci doar să indice momentul intrării în acțiune a „echipei de zgomote”, să creeze pauzele pentru consumarea zbieretelor corului nebunilor.

Raportul la acest congres n-a făcut nicio analiză, n-a preconizat nicio schimbare, n-a prevăzut niciun fel de măsuri în concordanță cu imperativele societății care, numai datorită uriașului ei stomac de struț, reușea să digere atâtea inadvertențe și să preîntâmpine crizele. Nimic despre modificările reclamate de stingere a datoriei externe. Am în vedere reechilibrarea comerțului exterior, prin calmarea exportului și reluarea, într-o gamă diversificată, a importurilor blocate. Ca și destinderea consumului, prin reorientarea unor mărfuri spre piața internă, majorarea salariilor și a pensiilor. Renunțarea la cavalcada exportului pune la ordinea zilei anularea stilului militarist al planificării, luarea în serios a legii contractului economic, o revedere radicală a mecanismului cointeresării materiale. Un asemenea ansamblu de măsuri ar fi detensionat societatea, atenuând spasticitatea civică, permițând revenirea la standardul din anii '60-'70 și îmbunătățirea raporturilor cu Vestul. Ceaușescu a preferat să tragă căciula pe urechi, să uite sau să mimeze că uită de toate acestea, obligând congresul să sorbecăie o zeamă chioară și să înlocuiască substanța cu un stupid vacarm agitatoric. Amatorii de statistică au numărat peste 500 de ridicări în picioare ale asistenței biciuite de turma zbierătorilor, asurzită de urale și lozinci scandate până la răgușeală sau ilaritate. Fiindcă „agitatorii” nu se mai jenau, când pierdeau tempo-ul și corul se destrăma, izbucneau în răs ca la

peluză sau la cârciumă. Sala Congresului se transformase în bâlci, în talcioc, unul prezidat cu inconștientă toleranță de însuși secretarul general al partidului, mulțumit că „însuflețește” și „mobilizează”.

Paralel cu gongorismul ieftin al oratoriei raportorului și cu isteria țipătorilor grobieni, congresului al XIV-lea i s-a imprimat și linia obscenă a mitomaniei. Li s-a cerut vorbitorilor, oameni cu greutate în societatea acelei vremi, să se compromită în cea mai nerușinată bălăceală a cifrelor false, a mistificării unor adevăruri ușor de verificat. S-au raportat bilanțuri astronomice, victorii economice neplauzibile și în țările cele mai dezvoltate. Atinsesem 10 000 kg de grâu la hectar, 20 000 kg de porumb și raportorii – șefi de întreprinderi agricole, de CAP-uri, agronomi ș.a.m.d. –, prinși în iureșul unei competiții paranoice, supralicitau ca în imaginile burselor intrate în epilepsie. Un timp n-am înțeles ce se petrece, mi-am închipuit că e vorba de un caz, două și că minciunile nu vor fi înghițite, dându-li-se replica din sală ori din partea președintelui prezidiului. Dar nu, sala aplauda frenetic, iar președintele prezidiului clătina din cap admirativ, ca și când nu bătuse cu propriile picioare tarlalele acelor întreprinderi agricole unde de fiecare dată se arăta nemulțumit. A devenit clar că patrona personal dezmațul, că era la originea impertinentei concurențe a falsurilor, că el îi puna pe bieții oameni să se facă de răs. Cum aveau să se escamoteze aceste cifre în bilanțul sfârșitului de an, când trebuia nu numai să se justifice cantitățile, ci să fie și reparate, distribuite organismelor de comerț exterior și pieței? Puțin îi păsa lui N.C. pe unde vor scoate cămașa conducătorii din agricultură. Ce era? Un cântec de lebadă neghiob și inconștient? Spera să se aneantizeze până la sfârșitul anului,

atât el cât și armata iluzioniștilor cu păsărici de hârtie colorată ascunse prin toate buzunarele? Presimțea că panorama va lua foc, dimpreună cu ieftinele iluzii? Că nu va mai apuca bilanțul? Că nimeni nu va fi confruntat cu minciunile debitate în cascadă? Îl bântuia premoniția morții și a dezastrului?

Congresul al XIV-lea n-a avut nicio solemnitate, a fost lipsit de orice rigoare și, în ultimă instanță, de cea mai elementară utilitate. O formalitate penibilă, concepută parcă pentru a ne face sânge rău, pentru a ne scârbi. Poate, fără intenție, ne-a ajutat să ne despărțim de comunism, de imaginea sa trivială vreau să spun, fără regret.

Aspectul cel mai grav consta însă în faptul că pentru societatea românească – am în vedere populația majoritară, ce n-ar fi avut motive să manifeste ostilitate față de regim, neanimată de ură viscerală împotriva comunismului – el a reprezentat o enormă decepție. Din instinctul sănătos al poporului, care urmărise meandrele politicii ultimului deceniu, se născuse speranța că la acest congres Ceaușescu va face o cotitură. Mulți nădăjduiau că programul de austeritate va fi curmat – ca un rău necesar din care se naște binele –, că greul a fost depășit și, eliberați de povara datoriei, de cortegiul privațiunilor și restricțiilor impuse de aceasta, ne vom permite o viață mai încăpută, mai lejeră și liberă. De aceea, congresul a venit ca un nor sterp pe vreme de arșiță. Din burta lui nu a căzut niciun strop de ploaie fertilă. Oamenii au așteptat, au sperat și au rămas profund dezamăgiți, răniți în credințele lor sincere, în nădejdlile lor raționale. Ce să mai spere, ce bine să mai nutrească, după ce omul care le putea aduce raza de lumină i-a înșelat, i-a trădat? La sfârșitul congresului în țară s-a așternut o mohoreală vânăță, de plumb,

o opacitate lipsită de orizont, o tăcere amară, pâcloasă, în care se puteau distinge reproșuri grele și sâmburele dușmăniei. În zilele acelea s-a pronunțat divorțul dintre Ceaușescu și cetățenii de rând ai României, atunci a pierdut el ultimele rezerve de popularitate și simpatie, devenind în ochii oamenilor un personaj indezirabil. S-a înfățișat ca stăpân hapsân, lipsit de inimă, fără pic de afecțiune pentru supuși, absorbit nu numai de preocupări meschine, ci și de intenții dubioase, nepăsător la suferințele, vrerile și nădejtile țării.

Ce l-a determinat pe N.C. să facă urechea toacă la ecoul imperios al nevoilor poporului, la presiunea nerăbdării existențiale a acestuia, care frigea aerul? Atrofia oricărui fler politic și a oricărei sensibilități de om de stat? O imbecilizare autistă, de dictator surd și orb, întors definitiv cu spatele la mulțimile pe care și-a asumat răspunderea să le păstorească? Exacerbarea disprețului pentru presupusa gloată aptă să mai îndure, animalizată de lipsuri, cu voința zdrobită, cu nervul vital al dorinței de mai bine mort? Și-a zis că unde merge mia merge și suta, că dacă oamenii au răbdat un deceniu, s-au învățat cu răbdarea și pot s-o ducă așa mereu? Doar Elena Ceaușescu nu înceta să mârâie, pe unde se nimerea, că noi românii mâncăm mult și risipim, că avem obiceiuri proaste, orientale, și trebuie să ne modernizăm, trăind cumva din nimic! Chiar erau convinși acești oameni bătrâni, proveniți din pătura de jos a poporului unde s-a răbdat întotdeauna de foame, că în România este exces și risipă? Ei erau, într-adevăr, aproape asceți în privința hranei și a băuturii, și N.C. nu scăpa ocazia să-i ironizeze, ba să-i și blameze public pe colaboratorii obezi. Dar de la aceasta până la a te pune stavilă necesităților firești, fie ele și puțin mai epicuriene, ale unui întreg popor, cu tradițiile, temperamentul și gusturile sale, e o distanță ca de la cer la pământ.

La congresul al XIV-lea N.C. era în situația financiară de a provoca un salt spectaculos al aprovizionării pieței, printr-un simplu gest. În vistierie se adunase din comerțul exterior un excedent lichid de aproape două miliarde de dolari, din lumea a treia aveam de încasat creanțe de trei miliarde de dolari, iar bugetul țării dispunea de rezerve financiare impresionante, astăzi de neimaginat. La o mișcare de baghetă, aceste fonduri – nu toate, o jumătate măcar – s-ar fi putut materializa în marfă, în hrană, în delicatessuri și coloniale, iar o bună parte în surplusuri la veniturile populației. De ce n-a săvârșit-o hapsânul fiu de țărani din Scornicești? Unii demnitari din economie, aflați pe atunci în preajma lui, au pus în circulație versiunea că N.C. se pregătea să investească rezervele țării în afaceri de bancă, râvnind să facă din România bancherul și cămătarul Europei de Est, cu alte cuvinte o Elveție a Orientului. Se pare că pasiunea lui ascunsă, ca a jucătorilor la ruletă, era întinderea coardei până aproape de punctul plesirii. O emoție vicioasă, de aventurier cu simțul de conservare pervertit, ca cei ce pun un singur glonte în butoiașul revolverului și apoi, cu țeva lipită de propria tâmplă, apasă la întâmplare! Până la urmă, jocul paranoic îi face să cadă fulgerați, cu creierul stropșit într-o baltă de sânge.

Dar de ce se mai și lăuda, exagerând nemăsurat bogăția noastră la acel congres, din moment ce nu intenționa să dea titularului ei nicio fărâmbă, pentru a-i îndulci cât de cât sufletul? De ce mai și mințea, punând oamenii să reverse imagineare cornuri ale abundenței? Aici și-a spus cuvântul megalomania. N.C. se afla în rivalitate (una abia camuflată) cu Gorbaciov, și ținea să-l copleșească pe acela – sovieticul nu se rușina să-și recunoască jena financiară și să cerșească în dreapta și în stânga de la capitaliști – sub mirajul ave-

rilor noastre iluzorii. Ca și când statisticile economice ale statelor pot fi învăluite la infinit în mister, ca și când poți păcăli finanțistii lumii, ca să nu mai vorbim de serviciile secrete. Trăia și el himera unei revanșe în fața gauleiterului de la Moscova, ce schimba pretutindeni, în raza puterii sale, echipele de conducere și dădea lecții voalate Bucureștiului. Îl vedea pe acela perpelindu-se de necaz că bătrânul rezistent valah nu importă cereale, ca el, nu mai are datorii, în timp ce el se căciulește, gata la orice concesie, pentru un credit. Era visul suprem al lui Ceaușescu să-i sfideze pe sovietici, să-i facă să crape de invidie, să le demonstreze că e mai deștept decât ei. Bietul, trăia aroganța haiducului neînvins care ignoră că potera i-a luat urma.

După vreo două săptămâni ne-am trezit că cere membrilor CPEx propuneri pentru un program de guvernare: să punem pe hârtie ce credem noi că trebuie făcut în scopul rezolvării problemelor la ordinea zilei. Ce voia să însemne aceasta? Recunoașterea fiasco-ului congresului, declararea acestuia ca o farsă, confirmarea că n-a avut nicio legătură cu problemele reale ale guvernării? Sau întindea o capcană? Pipăia cât de mult s-au îndepărtat unii de el? Aflase câte ceva despre părerea noastră privitoare la congres și ne constrângea s-o expunem oficial, cu argumente, dând formă clară divergențelor politice? Ideea a sunat straniu. Nu ne-a pus sula în coastă, reieșea că avem destul timp. L-a pus apoi pe cancelar să tatoneze, să vadă în ce ape ne scaldăm. „Cum stați cu propunerile?” a întrebat acesta pe unul și pe altul, la telefon. Nici el nu se grăbea. Mă apucasem de treabă, condeiu l începu să zboare pe hârtie și, în timp ce-mi elaboram propriile „teze”, nu știu de ce, făceam abstracție de faptul că trebuie să le predau lui Ceaușescu. Era un exerci-

țiu fără precedent; când am terminat, am stat câteva zile și m-am întrebat ce am de gând să fac în realitate cu topul de hârtii scrise. M-am mai interesat la Cancelarie cum decurg lucrurile, n-am primit un răspuns edificator. Nu știu dacă predase cineva ceva, dar Cancelaria nu mai părea interesată să primească lucrările. Acțiunea căzuse în desuetudine. De altfel, evenimentele s-au precipitat și „propunerile de guvernare” au devenit caduce. Am dat de ele la începutul lui ianuarie, când m-am apucat să pun ordine prin hârtii. Am râs în sinea mea de caraghioslâcul ideii lui Ceaușescu, ca și de propria-mi naivitate, și am rupt primul program politic pus vreodată pe hârtie de subsemnatul.

După congres a început, de asemenea, să circule zvonul că N.C. și clanul pregătesc o amplă remaniere a organelor de conducere politică și statală. Probabil că ideea fusese pusă în circulație ca să pregătească spiritele, precizându-se și data evenimentului: începutul lui 1990. În închisoare, Postelnicu mi-a confirmat că nu era zvon, acțiunea fiind pregătită până în cele mai mici amănunte: avea să fie restructurat CPEx, se hotărâse numirea unui nou premier și a altor miniștri, se înlocuiau membrii Consiliului de Stat, însumându-se astfel cea mai mare schimbare de cadre produsă vreodată sub jurisdicția lui Ceaușescu. Nu operase nimic la Congres, pentru a-i demonstra lui Gorbaciov că PCR este monolit granitic și că năzuința aceluia de a sparge unitatea establishment-ului român nu are nicio șansă. De ce în ianuarie sau februarie, când urma să se producă vânzoleala, nu mai era atât de stringentă unitatea politică, e greu de dedus. Postelnicu știa pe dinafară listele cu propunerile nominale pentru toate posturile, dar această bucătărie de cadre nu cred că mai prezintă astăzi interes. În privința situației mele